

DEN OFFENTLIGA
BARNBESPISNINGENS
SAMHÄLLELIGA BETYDELSE

AV

DOKTOR IVAN BRATT

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

I. Undernäring.

Att vissa barn icke få tillräckligt med föda är i väl alla samhällen ett icke ovanligt förhållande. Dessa barn bli förr eller senare *undernärda*.

Undernärt kan dock ett barn bliva, även då det i hemmet bjuds tillräcklig föda. Om födan icke bjuds på bestämda tider och i en viss smaklig form, om barnet, överlämnat åt sig själv, stillar sin hungerskänsla med kaffe, kakor, karameller m. m. råkar det lätt ur vana att äta verkliga måltider, matsmältningsorganen komma i olag, aptiten försvinner och undernäringen med dess följder inträder — fastän maten står på bordet! Detta är icke något konstruerat fall, det är i en stad som Stockholm en mycket vanlig företeelse. Det gäller en stor del av t. ex. de hem, där modern under dagen är borta på arbete.

Slutligen kan ett barn vara undernärt trots det att lämplig föda och ett ordnat hemliv är för handen. Det rör sig härvid om sjuka eller om konstitutionellt klena barn, som av växlande anledningar sakna aptit och därför bära undernäringens prägel. Från denna grupp må i den följande framställningen helt bortses. Orsaken till denna undernäring är av individuell art och kan icke betraktas som en social företeelse. Den förekommer i burgna hem lika väl som i fattiga. Endast en synpunkt rörande dessa barn må redan här påpekas. Om ett sjukt, undernärt barn kommer från ett fattigt hem, kan det ofta vara omöjligt att utesluta att barnets klenhet härleder sig från hemmets fattigdom och det är mången gång en skyldighet att pröva, om

icke barnets hälsotillstånd förbättras därigenom att det bjudes väl lagad föda. Ofta skall detta visa sig vara fallet.

Är ett undernärt barn alltid ett hungrande barn? Visst icke! Ingen missuppfattning är dock vanligare än denna!

Det mest välfödda barn kan vara glupande hungrigt; är det i regel om det får vänta på sin måltid en timme eller ett par! Men ett undernärt barn lider av ett kroniskt hungertillstånd som icke manifesterar sig så häftigt, ja, ofta tar sig uttryck i bristande aptit och hastigt inträdande mättetskänsla. En sådan liten en, som fått mat, endast när sådan funnits, som livnärt sig av kaffe och f. ö. otillräcklig och dålig föda, han sätter sig framför ett väldukat bord icke sällan med en trumpen min, smakar litet och lägger snart skeden ifrån sig. Han är "mätt". Är han helt liten, börjar han att gråta, när man vill han skall äta mer; han är "alls inte hungrig", "vill hem till mamma", där "får han mycket bättre mat"!

En annan däremot, som, trots både otillräcklig och otjänlig föda i hemmet, icke ännu fått sin naturliga sundhet rubbad, låter sig väl smaka och äter tills intet mer finns kvar. Ibland äter han mer än han tål, vilket icke avskräcker honom till nästa gång!

Må nu ingen föreställa sig, att den förre icke är i väl lika stort behov av ordentlig föda som den senare! Om han blott får komma igen, så lär han sig snart att äta. Och i regel inträder, vad som förefaller den, som ej tänkt härpå, paradoxalt: så länge barnet fick otillräcklig föda, var det "mätt", när det får tillräckligt, blir det hungrigt!

Må det vara tillåtet att i detta sammanhang vidröra ännu en sak, som vållat icke så liten missbelåtenhet från några av de välvilliga personers sida, som under den gångna vintern i Stockholm mottagit fattiga undernärda barn till bespisning i sina hem.

Föreställ er en gosse i åldern åtta till tio år: Han är från ett eländigt hem; modern är borta och arbetar om

dagarna. Han är illa värdad, har lidit brist icke blott på lämplig föda utan även på kärlek och glädjeämnen. Han har vuxit vilt, de goda intryck han fått, har han fått från skolan och från bättre uppfostrade kamrater. På grunder som ovan anförts känner gossen sig icke vidare hungrig; då och då äter han dock med ganska god aptit sådant som han är van vid: hårt bröd, spicket fläsk, kaffe och skorpor, och åtskilligt annat.

Han sättes nu inför ordentligt lagad mat. Den som bjuder honom har tänkt, att han bör bjudas på kraftig enkel kost. Och detta är ju synnerligen förståndigt. Han bjuds på låt oss säga stekt lever och potatis eller kanske på någon köttpudding eller rent av på "dillkött". Han äter litet av den för honom fullkomligt ovana födan, sen vill han icke ha mer. Skjuter tallriken ifrån sig, då han tycker maten är dålig och han alldeles icke känner sig hungrig. Den som i hopp att få bespisa ett hungrande, svältfött barn, som med strykande aptit skulle ätit allt vad som satts för det, finner ett barn, som säger sig icke vara hungrigt, som antingen rent ut säger eller ock oförtydligt visar att maten icke smakar och att hemma består "bättre" mat — det må ursäktas om denna persons från början välvilliga känslor utbytas mot andra och om hon får den föreställningen att allt tal om svältfödda barn är överdrift. Och dock beror ju detta på bristfälligt förstående från hennes sida av vad hon iakttar. Gossen lär väl icke fatta vad undernäring är eller att han själv är ett offer härför; han känner blott att han icke är hungrig och att han alldeles icke lockas av en föda, som han aldrig förr bjudits. För honom måste den föda han är van vid eller med densamma likartad, framförallt kaffe med dopp, stå såsom långt "bättre" än aldrig så väl lagad föda av främmande utseende och smak. Att gossen är självsvåldig och lämnar på tallriken, vad han icke vill äta upp — ja, varför skulle han icke göra det? Har någon lärt honom annat? Är det

blott lämplig föda detta barn har varit i saknad av? Må man döma rättvist och söka förstå vad man ser! Därav skall framväxa en önskan att mot barnet göra gott vad som försumrats. Och i detta fall skall det icke dröja länge förr än barnet äter allt mera, kinderna fyllas, den bleka hyn får färg och sinnet mjuknar.

Barn äro dock barn, alla äro de sådana som de formats av omständigheterna och de som lidit brist på lämplig näring ha oftast lidit brist även på mycket annat, som ett barn behöver.

II. Varför offentlig bispisning av undernärda eller eljes mycket fattiga barn bör vara en samhällsangelägenhet.

Allt mera börjar en samhällsuppfattning tränga sig fram som vid bedömandet av samhällsförhållandena och framförallt inför frågan huru dessa skola kunna förändras till ett bättre tar sikte på själva det material av vilket samhällsbyggnaden uppføres, tar sikte på människorna själva, deras beskaffenhet i fysiskt och psykiskt hänseende. En sund kropp, en god intellektuell och moralisk träning äro de viktigaste förutsättningarna för ett nyttigt och harmoniskt liv och i den mån en samhällsklass består av individer med dessa förutsättningar, i samma mån kan den ock framkalla och kulturellt utnyttja stigande ekonomiska resurser.

Utan att vilja förneka de ekonomiska faktorernas stora betydelse i den moderna samhällsbildningen har man dock rätt att lägga än större vikt vid de insatser i denna utvecklingsprocess, som representeras av de fysiska, intellektuella och moraliska krafter, varöver individerna, genomsnittligt taget, förfoga. Dessa krafter influeras visserligen kraftigt av de ekonomiska förhållanden under vilka den enskilde genomsnittligt lever, men å andra sidan äro de ingalunda en funktion enbart av dessa.

Detta åskådningssätt, som i individernas beskaffenhet söker förklaringen till samhällsföreteelserna, kan göra anspråk på att kallas *naturligt*. Det betonar nämligen kraftigt att endast naturliga faktorer, tillgängliga för undersökning, äro verksamma vid danandet av individerna, både i kroppsligt och själsligt hänseende. Det är, om man så vill, ett *samhällsbiologiskt* betraktelsesätt.

Nu är det visserligen så, att bland de faktorer som bestämma en människa äro hennes *ärftliga* egenskaper de icke minst betydelsefulla. Själva det ursprungliga material, de anlag till egenskaper, som det nyfödda barnet äger, äro ofta av utslagsgivande betydelse för vad det månde blifva av barnet. Om svärdet biter, beror ju icke blott på hur det har smidits utan även på det stål varav det är gjort. I överensstämmelse härmed är det också visst, att det moderna samhället rikligen tillföres ett "ab ovo" underhaltigt material, som icke av de yttre omständigheter, som i allmänhet stå till buds, kan omformas till samhällsdugliga individer. Innan denna insikt vinner insteg skola aldrig sådana företeelser som exempelvis brottligheten, prostitutionen, den hjälplösa fattigdomen och den kroniska arbetslösheten med framgång kunna bekämpas. Men denna, i inskränkt bemärkelse, rashygieniska fråga, huru icke anpassningsdugliga mänskliga varelser skola kunna förekommas, må i detta sammanhang läggas å sido.

Det för närvarande ojämförligt viktigare spørsmålet, huru det material, som redan föreligger och alltjämt alstras, skall kunna bevaras från förstörelse, må däremot här tagas upp till skärskådande.

Mycket famlande hit och dit inom alla grenar av socialt reformarbete skulle besparas, om två ting stode klara för dem, som utöva inflytande på utvecklingen. Det ena är, att de egenskaper som karakterisera *sociala grupper*, olika yrken, olika samhällsklasser, inom ett land, äro uttryck för miljöns inverkan. Dessa egenskaper må

vara kroppsliga och taga sig uttryck i allmänna hälsotillståndet, dödligheten, kassationsprocenten av beväringmän m. m., eller själsliga och framträda på viljans, intelligensens eller moralens område, de äro alla resultatet av den materiella och andliga miljö, som är gemensam för ifrågasvarande grupper av människor. Undantagen, de som icke äro som de andra, som genomsnittet, lämna vi härvid ur räkningen. Det är här frågan om sociala synpunkter, icke om individuella.

Det andra, som icke för kraftigt kan betonas, är att det är den *växande människan* som kan ändras. I barn- domen och uppväxtåren nedläggas frön till många sjukdomar som först senare spira. Hämmas den kroppsliga utvecklingen genom dåliga hygieniska förhållanden är en skada grundlagd, som icke senare låter reparera sig. Får kroppen åter under uppväxtåren sin fullast möjliga utveckling inom den naturliga gräns, som arten av dess ärftliga anlag bestämmer, har den bästa garanti vunnits för framtida hälsa.

Men gäller detta barnets kropp, så gäller det om möjligt i än högre grad dess psyke, inbegreppet av alla dess själsegenskaper. Den nyföddes hjärnbark är ett oskrivet blad, där det under uppväxtåren kan skrivas nästan vad som helst — även här sätter dock den medfödda psykiska konstitutionen sina gränser — men har barnet nått femton à aderton års ålder, ja, ofta redan långt tidigare, så äro de framtida konturerna av dess psyke givna. Därmed är icke sagt, att de alltid äro skönjbara, icke heller att icke mycket kan ändras både till det bättre och sämre i dess karaktär. Men grunden är där och byggnaden blir i de flesta fall i överensstämmelse med den.

Den moderna psykologien, icke minst abnormpsykologien, har ådagalagt en mångfald förhållanden, som låter oss ana den onutliga lagbundenhet i enlighet med vilken ett växande psyke utvecklas, där intryck och associationer

foga sig samman som stenarna i ett hus. Barnahjärnan framstår här som den plastiska lera, som mottager och bevarar intryck på ett sätt som borde skärpa föräldrars och lärares ansvarskänsla, ty med ett barn kan i viss mån intet göras ogjort.

Genom frånvaron i hemmet av exempelvis den anda av vänlighet och kärleksfullhet, som för barnens psykiska utveckling kan liknas vid vad solen är för deras kroppsliga, växer fram ett slutet och otillgängligt barn, envist, hårt och frånstötdande. Mera beklagansvärda barn och människor givas icke än dessa. Deras omgivning alltifrån lekkamraterna till alla dem som de i övrigt möta på sin väg kan icke vara mot dem som mot andra. Ankunge ha de varit från början, förbli det under hela uppväxttiden; tillbakastötta överallt, vårdslösa i sin yttre och inre människa, samlas de på samhällets botten i de mest lågtstående yrken och framträda här som sociala företeelser, lika oförstådda som de voro som individer. Dagligen se vi barn uppväxa under sådana förhållanden; redan vid fyra à fem års ålder kan deras horoskop ställas!

Även på ett annat område, som ligger frågan om offentlig barnbespisning särskilt nära, kan betydelsen av denna barnahjärnans plasticitet för utbildandet av den blivande samhällsmedlemmen icke överskattas. Det är frågan om de ändamålsenliga, samhällsfrämjande *vanornas* förvärvande. Vanor grunda sig hos den vuxne på förefintligheten av behov, för vilkas tillfredsställelse han uppjuder ett visst mått av sina krafter. Dessa behovs nedläggande under uppväxtåren är en av uppfostrans viktigaste uppgifter. Där rationella behov saknas, där saknas ock de kraftigaste motiven för anspännande av egna krafter och det må vara en paradox men är dock en sanning, att fattigdomen, särskilt dess mest svårhjälpna former, orsakas i högre grad av brist på behov än av brist på medel att fylla dem.

Bland de behov, som icke äro instinkter utan som måste

förvärvas och förvärvas tidigt för att de må kunna fixeras, är behovet av en värdad kropp ett av de viktigaste. Behovet av renlighet, av snygga, hela kläder, av ordnade måltider och av vällagad, enkel föda — ur dessa behov härflyter känslan av solidaritet med sin egen person, akt-samhet om sig själv, förtänksamhet och ansvarskänsla. Det är icke längre den vanvårdade, viljeslappa individ, som är ett rö för vinden, i grund och botten likgiltig för allt utom för stundens mest trängande, instinktiva krav, det är en samhällsmedlem, som håller på sig själv, som börjat sätta mål och sträva att nå dem. Ur dessa de mest primitiva behoven utvecklar sig sedermera relativt lätt behovet efter ett eget hem, efter regelbundna personliga levnads-vanor och i den mån förutsättningar äro för handen högre andliga behov. Utrymmet för de mindervärdiga, skadliga behoven inskränkes.

Från denna synpunkt kan t. ex. skolbadens betydelse icke skattas nog högt. (Intet kan verka mera stärkande på ens sociala optimism än ett samtal med "badgummorna" i Stockholms folkskolor!) För 10 à 12 år sen, då skol-baden begynte, kommo barnen till badet smutsiga, med underkläder, vilkas utseende ej kan beskrivas och som sprede en likaledes obeskrivlig stank. Nu hör detta till sällsynta undantag, underkläderna äro snygga och rena (mödrarnas ambition har vuxit) och kropparna äro väl vårdade. Betänk vilket samhälleligt kapital här vunnits! Det är icke blott barnens hygien som fullkomnats till fromma för deras hälsa, och luftens beskaffenhet i lärorummen som förbättrats, det är framförallt barnens hjärnor som rönt inflytande. Det är ett behov av renlighet, ett hygieniskt abc, som blivit nedlagt, som sent skall släppa dem och som höjer dem som individer och bidrar att höja de samhälls-klasser barnen komma att bilda. Och dock skulle skolan kunna göra så ofantligt mycket mera för den personliga

hygienens höjande hos vårt folk, stode icke förutfattade meningar om "skolans uppgift" hindrande i vägen!

På den offentliga barnbespisningen kunna många liknande synpunkter anläggas. Här utväljas de undernärda barn, som bära fattigdomens prägel på sin yttre människa. De erhålla en gång om dagen, mellan kl. 1—2, en måltid bestående av två rätter mat. Födan är vanlig enkel hus-manskost, väl lagad, snyggt och trevligt serverad. Barnen böra läras att äta propert, och bordsskick måste iakttagas.

Från skolans synpunkt kan denna bespisning för så vitt den berör skolbarnen motiveras därmed, att den teoretiska undervisning, som av det allmänna bekostas, är till stor del förspild, om den bjudes barn, vilkas förmåga av uppmärksamhet och intellektuell kapacitet över huvud genom det bristfälliga näringstillståndet är nedsatt. Också äro erfarenheterna av bespisningens inverkan på barnen i detta hänseende de mest gynnsamma.

Från en mera vidgad social synpunkt är denna bespisning nödvändig, därför att den söker neutralisera det hämmande inflytande på den kroppsliga utvecklingen som kronisk undernäring medför, ett hämmande som senare, då barnet vuxit upp, icke låter gottgöra sig. Undernäringen hämmar längdtillväxten och bröstorgans utveckling, grund-lägger kroniska lidanden i matsmältningsorganen och för-orsakar blodbrist, minskar dessutom på otaliga sätt mot-ståndskraften mot sjukdomar, först och främst tuberkulosen.

Av 5,000 skolbarn i Stockholm, vilkas hälsotillstånd 1908—09 undersöktes av dr Kjellin, voro enligt den officiella berättelsen till folkskoleöverstyrelsen ungefär en sjättedel undernärda. Detta motsvarar ungefär det antal som föregående vinter erhöi bespisning genom skolans bemedling.

En måltid om dagen, förlagd vid middagstid, bör anses fullt tillräckligt för att i flertalet fall, under förutsättning att barnen bjuds någon föda i hemmen, garantera en till-

fyllestgörande näringstillförsel. Systemet att bispisa barnen varannan dag är däremot förkastligt; det är ett system, som låter försvara sig endast vid tillfällen, som numera icke förekomma i vårt land, vid missväxt och hungersnöd.

Den som tagit del av den föregående framställningen skall emellertid lätt finna, att barnbispisningens sociala betydelse icke härmed är uttömd. En av dess viktigaste sidor är endast i förbigående vidrörd.

Ett barn från ett fattigt och vanvårdat hem, eller från ett hem där modern under dagen är borta på arbete, erhåller endast undantagsvis lagad mat. Sällan bjuds födan på bestämda tider, under former som ge barnet föreställning om vad en måltid är. Man äter vad man kommer över, sitter var man kan och ordning och snygghet lämna mycket övrigt att önska.

Icke så litet av den känsla för hemmet och ordnat hemliv, som människorna äga och som är dem till så stor nytta för grundläggande av deras levnadsvanor, sammanhänger med de behov som under barndomen hos dem fostrats i förbindelse med måltiderna. Den animala hungerskänslan har disciplinerats och tillfredsställts på bestämda tider, med olika slag av föda vid de olika måltiderna, då hela familjen varit samlad och maten varit god och sinnet mottagit angenäma och nyttiga intryck.

Allt detta kan nu visserligen icke en barnbispisning i skolan eller i en särskild barnbispisningsanstalt åstadkomma. Dock kan behovet efter vällagad, enkel men sund kost väckas och föreställning om vad en måltid är och att den bör intagas under former, präglade av en viss snygghet och prydighet, grundläggas.

I dessa för framtiden kvarstående, för individens sociala värde och välfärd betydelsefulla intryck ligger "barnbispisningens" betydelse, men därjämte ock, det faller av sig själv, uti födans närande inflytande på organismen, som höjer dess motståndskraft och sätter den i stånd att ut-

vecklas i enlighet med den inre växtkraft, som slumrar i varje barnakropp.

På denna punkt skall någon vilja invända, att det vore bättre att sätta hemmen i stånd att fullgöra dessa plikter mot barnen, än att taga barnen från hemmen och bispisa dem ute. Att barnen få föda är dock en sak, menar man, som bör ske i hemmen; samhället kan och bör icke göra allt. Ja, man har ifrågasatt om icke hemmens ansvars-känsla härigenom slappas, familjebanden än mera upplösas och man icke rent av gör mera skada än nytta. Vålgörenhet är en svår konst och den bör utövas med stor varsamhet och efter moget övervägande av medlen. "Var skall det sluta, om man nu också börjar bispisa barnen, snart få vi kläda dem också!" "Om hemmen blott äro tillräckligt slarviga, få de hjälp; de ordentliga få reda sig själva." Ungefär så har jag fattat den kritik, som under vintern 1908 ofta kom strävandena att bispisa fattiga och undernärda barn till del.

Kritiken innehåller alltför många synpunkter, som i och för sig äro riktiga och framförallt lättfattliga, för att kunna lämnas obeaktad.

Till en början må då villigt erkännas, att så invecklat är ett modernt samhälle och så ändlös dess orsakskedja, att en social åtgärd vilken som helst, som kan göra anspråk på att över huvud utöva något inflytande, med säkerhet kan väntas utöva även icke avsedda verkningar. Dessa fjärrverkningar kunna vara skadliga, ehuru den huvudsakliga, åsyftade och ernådda verkan är god. Vid allt socialt handlande gäller det därför att väga det goda som åstadkommes mot det onda, som kan väntas följa. Där det förra väsentligen överväger, där givas indikationer för handlande. Mot framsyntheten är sålunda ingenting att invända, men den blir betänklig och hämmande, när den slår över i längsökthet. En illustration härtill är följande: i en medelstor svensk fabriksstad, som tillika är garnisonstad, skulle inrättas en "mjölkdropp". En i vålgörenhet mycket verk-

sam och erfaren kvinna motsatte sig detta energiskt, under uttalande av den farhågan, att en dylik institution, som givetvis mest skulle komma "oäkta" barn till gagn, skulle allvarligt slappa manskapets moraliska ansvarskänsla i deras förhållande till unga kvinnor!

Att även den offentliga barnbespisningen kan medföra skadliga fjärrverkningar, kan endast den förneka, som icke har sinne för det sociala sammanhanget. Detta förhållande delar den sålunda med all annan social verksamhet exempelvis fattigvård, försäkringsverksamhet mot sjukdom, olycksfall, ålderdom, fackföreningsrörelse m. m. Men barnbespisningen har en alltför stor betydelse för det släkte som tjuu år härfter skall uppbära samhällsbyggnaden för att uppgivas på grund av farhågor, som närmare besedda äro betydligt överdrivna.

Att det vore bättre, om barnen kunde få sund och tillräcklig kost i sina hem är ju självklart. Att allt därför bör göras för att mödrarna icke må ryckas från sina hem på grund av näringsbekymmer, att mödrarna böra beredas tillfälle att lära sig laga mat, böra vänjas vid ordning, renlighet, sparsamhet, att fäderna må ändras därhän att de icke supa, att över huvud mänsklig ofullkomlighet bör bekämpas — ja, vem förnekar detta? Men skall allt detta göras innan barnen få mat, fruktar jag att undernäringen hinner att utöva sitt fördärvbringande inflytande ännu på många generationer. Nog bör det vara envar klart, som har någon uppfattning om hur svårt det är att ändra vuxna människor, särskilt då de levat ett helt liv under svåra förhållanden, att ett reformarbete i syfte att så omändra 5,000 av de fattigaste hemmen i Stockholm, att dessas barn kunde få sund, renlig föda på bestämda tider är ett jättearbete (omöjligt i praktiken) mot vilket offentlig bespisning av dessa barn är ett lekverk. Att i enstaka, ja, kanske i många fall, en ekonomisk hjälp till modern skulle vara att föredraga framför att bespisa hennes barn skall icke förnekas. Det förutsätter dock

intim kontakt med hemmen och är f. ö. en dyrbar väg att slå in på.

Att hemmens ansvarskänsla slappas därav, att ett eller annat av många barn få ett mål mat om dagen borta, må på goda grunder betvivlas. Jag har för att bilda mig en övertygelse i denna fråga besökt ett trettiotal av de hem, där barnen sistlidna vinter bespisades i skolan. Hemmen utvaldes genom lottkastning och voro belägna dels på Kungsholmen, dels på Söder.

I något mer än en tredjedel av fallen var faderns alkoholism orsaken till hemmens oförmåga att giva barnen den föda de behövde, i övriga fall voro mödrarna borta på arbete, eller barnskaran så stor, att armodet var uppenbart. Endast i ett fall kunde jag ställa mig tveksam till behovet.

Den som sett dessa "hem", skall sannerligen vara uppfinningsrik på synpunkter, för att tro att deras ansvarskänsla slappas, om en av de många munnarna mättas. De bättre av mödrarna bliva tvärtom uppmuntrade i den svåra kamp för att hålla hop hemmet och mätta barnen, som de föra tyst och segt. De äro tacksamma och glädjas över att barnen taga sig; fråga med oro, om deras barn kunna få äta även nästa termin. De mera lågt stående mödrarna, de allra fattigaste, som äro förslöade av släp och elände, fästa icke mycket avseende vid barnbespisningen i skolan. De förstå icke mycket av dess betydelse; att deras barn skulle vara undernärda ha de just icke kunnat förstå, då barnen icke ätit ens vad som bjudits dem i hemmet! "*Hungriga* ha de då icke behövt lägga sig." Men på barnbespisningen minns man dessa små barn, bleka och klena, försummade i allt, ofta kinkiga och osympatiska; de ville icke äta något i början, men äta nu som vargar!

Att barnen från slarviga hem lättare få komma till barnbespisningen, än barnen från ordentliga, är sant. Detta av det enkla skälet att de behöva det så mycket bättre!

Barnbespisningen är icke till för att belöna ordentliga hem, utan för att hjälpa behövande barn. Och ingen mor, som är ordentlig och kan vårda sitt barn, blir slarvig för att barnet skall få komma till barnbespisningen.

Att välgörenhet är en svår sak att handhava, vill jag icke bestrida. Beviset härför ligger bl. a. uti det sätt, varpå den så ofta skötes. Men barnbespisningen är icke och får icke vara välgörenhet. Välgörenhet är barmhärtighetstjänst, som söker lindra nöd och lätta bekymmer; den dikteras av medlidande. Barnbespisningen är något annat och vida mera. *Den är ett led i arbetet för framtiden, för det som skall komma. Den tar sikte på rasens styrka och folkets sundhet, är en reaktion mot det oförnuftigaste inom vårt samhälle: att låta det dyrbaraste förfaras. Den arbetar på att göra sig själv obehövlig, ty de barn, som den får hand om, när den utvecklats mera än hittills, de skola en gång själva få barn -- som icke behöva anlita barnbespisningen!*

III. Katarina Barnbespisning med Husmoderskola.

Vid Gotlandsgatan strax söder om Katarina Folkskola i huset n: r 78 är Katarina Barnbespisning med Husmoderskola inrymd. Den öppnade sin verksamhet i början av april 1909 och är avsedd att fortgå året runt.

Den är en bespisningsanstalt huvudsakligen avsedd för barn under skolåldern. Yngre än tre år ha dock knappast ännu hittat vägen dit. Klockan half 12 och kl. 2 komma, vardera gången, sjuttiofem barn. Hittills ha de utvalts genom församlingsdiakonissornas försorg, men även sjuksköterskan vid "Understöds- och upplysningsbyrån för tuberkulösa" har hjälpt till att plocka hop de småtingar, som äro i stort behov av den föda och omvårdnad i övrigt, som anstalten ägnar dem. Av vissa skäl har dock ännu

ej det kontrollsystem, som är avsett, kommit fullt i gång. Det förutsätter frivilliga medhjälperskor, som söka sätta sig in i barnens förhållanden och upprätthålla den förbindelse med barnens hem, som är så önskvärd både för anstalten och barnen. Om någon bildad kvinna, som läser denna framställning, vill ägna några timmar i veckan åt denna tacksamma uppgift, är hon hjärtligt välkommen!

När barnen komma till middagen gå de först till tvättstället! I silande vatten och med tvål och borste tvätta de händerna. Förr får ingen sätta sig till bords. Sedan de bänkat sig vid långa bord, belagda med ljus linoleum, få de sin mat. Det är varje dag två rätter mat, enkel men omväxlande husmanskost. I början var det mycken gråt och jämmer inför den konstiga maten och mången tragedi utspelades. Nu finns aldrig något kvar på tallrikarna! När de vilja ha mera, räcka de upp handen och då få de, tills de bli mätta. När middagen är slut stiga de upp ordentligt och stilla; de större följa de små till deras hem.

En eller annan får bli kvar. När armbågen sticker ut och armodet satt alltför omiskänneliga spår, får han gå in i "syrummet". Här lagas hans kläder och underkläderna ses över. Hopplösa plagg kasseras och ersättas med nya, andra tvättas och lagas. Varför skall han behöva växa upp och skämmas och förödmjukas av sina trasor! Helt bör det vara och rent, helare och renare ju längre in mot kroppen man kommer! Det är en honnett ambition som grundlägges. Den verkar icke förslappande på hans mor, helt säkert verkar den i motsatt riktning.

Etthundrafemtio barn bespisas sålunda dagligen. Maten lagas av femton elever i husmoderskolan. De sköta hela anstalten, diska, servera, baka, städa och sy. En skolad föreståndarinna övervakar och lär dem och i syrummet undervisas de av en annan lärarinna. Då maten ställes så omväxlande som möjligt och då eleverna dessutom i tur och ordning få lära sig laga även annan, litet mera om-

växlande, matlagning i smärre mängder, så böra de under det år kursen varar hinna lära sig icke så litet. De äro 14 år gamla, ha slutat sista kursen i folkskolan och ha där genomgått skolköket. Vad de behöva är praktisk utbildning, tillfälle att lära sig ordning och planmässighet i sitt arbete. Då och då beredes dem tillfälle att åtfölja föreståndarinnan i och för uppköp av matvaror.

I sömnaden lära de sig sy enklare klädesplagg, men framförallt att laga mer eller mindre slitna. Ävenledes få de lära sig *omändra*, till anstalten skänkta kläder, så att de väl passa dem som skola bära plaggen. Inalles få de under detta år, då de stå i en ålder, starkt mottaglig för intryck, lära sig de viktigaste färdigheter, som fordras för att sköta ett hem, men även inhämta de egenskaper i övrigt som äro nödvändiga förutsättningar härför. Hittills har försöket slagit mycket väl ut. Klockan 8 om morgnarna komma de, klockan 5, senast 6 skall allt arbete vara slut. Tre mål om dagen erhålla de. Söndagarna äro fria. Efter första halvåret erhåller varje elev, som skött sig väl, 30 kronor, efter det andra halvåret ytterligare 50 kr. jämte avgångsbetyg. Dessa penningssummor, som icke betraktas som lön, ha ansetts nödiga, på det flickor även ur verkligt fattiga hem må kunna komma i åtnjutande av dessa kurser.

Av denna framställning synes, att Katarina barnbespisning med Husmoderskola är ett försök, att förena den barnbespisning, som är nödvändig, med de husmoderskurser, som det är så högeligen önskligt, att *alla* unga flickor efter slutad skoltid finge genomgå. Denna anstalt är sålunda ett experiment för att finna en praktisk form för det arbete, som syftar att skapa förutsättningarna för sunda och lyckliga hem. Hittills synes det att ha slagit väl ut.

Till belysande av anstaltens verksamhet må ytterligare meddelas: anstalten består av, utom tamburer, klosetter m. m., 1 stort kök med två spisar, 1 disktrum med

vattenuppvärmare, 1 större och 1 mindre matrum, 1 syrum samt föreståndarinnans rum.

Matsedeln under t. ex. juni månad var denna:

Rotmos med fläsk	Fläskpannkaka
Lingonsoppa	Rabarberkräm med mjölk
Sillpudding	Kokt kolja med potatis
Havresoppa	Mannagrynsvälling
Ärter med fläsk	Pepparrotskött med potatis
Ugnspannkaka	Äppelsoppa
Lungmos med potatis	Köttsoppa
Rabarbersoppa	Ugnspannkaka
Köttsoppa	Korvkaka
Risgrynskaka	Rabarbersoppa
Bruna bönor med fläsk	Stekt fläsk med potatis och löksås
Sagosoppa	Sagosoppa
Tisdagsoppa	Spicken sill med gröna ärter
Ugnspannkaka	Slätvälling
Köttpudding med potatis	Tisdagsoppa
Äppelsoppa	Ugnspannkaka
Spicken sill med gröna ärter	Stångkorv med potatismos
Chokoladsoppa	Äppelsoppa
Blodpudding med mjölsås	Bruna bönor med fläsk
Blåbärssoppa	Rabarbersoppa
Makaroni med fläsk	Ugnstek torsk med potatis
Järnvägskräm med mjölk	Risgrynsvälling
Kokt kabeljo med potatis	Paltbröd med fläsk
Risgrynsvälling	Blåbärssoppa

Priset per serverad portion var 12,7 öre; priset per bespisat barn och dag var 18,2 öre, däri då äro inräknade elevernas och föreståndarinnans måltider jämte utgifter för bränsle, lyse, tvätt m. m.

Anstalten har möjliggjorts därigenom att Folkskoleöverstyrelsen till "Barnbespisningskommittén" överlämnade 10,000 kr. av de 50,000 kr. som genom Stockholmstidningen hopbragts. Dessa 10,000 kr. skulle användas för bespisning av barn under skolåldern. På därom framställt förslag beslöt kommittén att anslå medlen till en anstalt med den planläggning som här ovan skisserats och utsåg för

detta uppdrag en subkommitté, bestående av ingenjör Axel Ahlmark, doktor I. Bratt, folkskollärarinnan Ida Johansson och fru Cecilia Raphael. Denna subkommitté, förstärkt med fröken Kerstin Hesselgren, utgör f. n. styrelsen för Katarina barnbespisning med Husmoderskola. Föreståndarinna är fröken Jenny Olsson.

Anstalten är sålunda för sin framtida verksamhet utslutande hänvisad till frivilliga gåvor. Det är styrelsens förhoppning, att i den mån de principer som ligga till grund för denna verksamhet bliva kända, och anstalten visar sig kunna fylla de betydelsefulla uppgifter, som den uppställt för sig, framsynta och varmhjärtade personer skola ställa medel till dess förfogande.

En form för anstaltens understödjande är att bekosta utbildningen för en elev. Den kan anses uppgå till 150 kr. pr år. En annan form är att erlægga fem kronor i månaden under en eller flera månader såsom inackorderingsavgift för ett barn. Större visshet om att bortskänkta penningar bli väl använda torde vara svårt att erhålla. Gåvor av alla slag av tyg och symateriel äro särskilt välkomna. Begagnade kläder för barn och vuxna komma till mycken nytta både för dem som därigenom få användbara kläder och för eleverna, som få lära sig att ändra dem.

"Katarina barnbespisning med Husmoderskola" är sålunda avsedd att vara en försöks- och modellanstalt. Fungerar den väl finner den måhända efterföljare. Sitt verkliga berättigande får den dock först såsom ett led bland många i en mera omfattande barnavårdsrörelse, som skall framgå ur en vaknande insikt därom, att mycket lappande och lagande på samhällsbyggnaden är ganska lönlöst, innan man lagt grunden med omsorg.

Stockholm, september 1909.
